

Carl Olof Rosenius' og Vilhelm Becks teologi og kirkelige virke

Flemming Kofod-Svendsen

pastor emeritus, ph.d., forh. folketingsmedlem og minister

kofodsvendsen@gmail.com

Resumé:

Artiklen giver først en skildring af Rosenius' fødsel, opvækst og kirkelige virke. Derpå tegnes en skitse af Rosenius' teologi, hvor der især fokuseres på ham som forsoningsprædikant med stærk vægtlægning på at skelne mellem lov og evangelium. Under beskrivelsen af Rosenius' syn på dåb og nadver nævnes, at han i sine mange sjælesørgeriske artikler sjældent inddrager dåben og nadveren i sin undervisning og forkyndelse. Derefter skildres Becks' fødsel, opvækst og kirkelige virke, ligesom der tegnes et billede af Beck som prædikant, og der gives en fremstilling af hans syn på Ordet og sakramenterne, hvor der især fokuseres på hans begrundelse for, at der alene sker genfødsel i dåben, og at nadveren ikke giver syndernes forladelse, men alene er et pant på den syndsforladelse, der er givet i dåben. Til sidst sammenlignes Rosenius' og Becks virke og teologi.

Keywords:

Rosenius' liv – redaktør af *Pietisten* – prædikant – brevskriver – åndelig rådgiver – Becks liv – prædikant – udgiver af postiller – formand for IM.

Artiklens formål

Det er artiklens formål at give en sammenligning af Rosenius' og Becks teologi og virke med særlig henblik på deres forståelse og brug af Ordet og sakramenterne. Først skildres Rosenius' opvækst og virke som kirkeleder. Dernæst gives en skitse af Rosenius' teologi ud fra artikler i *Pietisten* 1842-1868. Efterfølgende skildres Becks opvækst og virke som kirkeleder med vægtlægning på Beck som prædikant. Derefter redegøres for Becks syn på og brug af Ordet og sakramenterne primært ud fra Blauenfeldts *Under Vilhelm Becks talerstol*, men med inddragelse af Beck: 1. *Fjorten Prædikener*. 2. *Nyt og Gammelt – en Postille*. 3. *Fra Livets Kilde – en ny Postille*. 4. *Paa Livets Vej – en ny Postille*. 5. *En lille Skatkiste*. 6. *Erindringer fra mit Liv*. 7. *Min Konfirmandforberedelse*. I artiklens sidste del sammenlignes Rosenius' og Becks teologi med fokus på de punkter, hvor de var teologisk uenige.

Carl Olof Rosenius

Flere svenske kirkehistorikere har sagt, at efter reformationen har ingen svensker øvet en så omfattende og dyb indflydelse på det svenske folks religiøse udvikling som Rosenius (Lönegren 1913, 2; Brandt 1914, 332; Holmquist 1923, 66). Den indflydelse udøvede han som åndelig leder af den nyevangeliske vækkelse (Holmquist 1941, 32; cf. Moberg & Sandell 1868; Lodin 1933; Lodin 1956; Lindmark 2021). Også i Danmark har Rosenius haft indflydelse på den åndelige udvikling især gennem Luthersk Mission fra 1868 og Evangelisk Luthersk Mission fra 1889-1892 (Kofod-Svendsen 2014; Brixen 2020). Globalt gælder det, at skrifter eller skriftdele og sange af Rosenius er oversat til i alt 38 forskellige sprog dækkende alle kontinenter undtagen Oceanien (Kofod-Svendsen 2021, 269).

Carl Olof Rosenius blev født 3. februar 1816 i Nysätra sogn. Hans forældre var præstepar i Nysätra og identificerede sig med nylæserne, hvor Luthers skrifter havde en dominerende plads og de herrnhutiske sangbøger *Sions sånger* og *Sions nya sånger* stod i høj kurs, så Rosenius voksede op i læsermiljøet i Norrland (Moberg & Sandell 1868, 1-6; Lodin 1933, 118-200). Dette læsermiljø er beskrevet i en række afhandlinger (Edquist 1917; Hasselberg 1919; 1927; 1935; Lodin 1933, 73-117; Rodén 1938; 1942; Holmgren 1948; Sandewall 1948; 1952; 1954). Rosenius fik en grundig kristendomsundervisning, så han allerede som syv-årig kunne alle hoveddele i Luthers Lille Katekismus med Olof Swebilius (1624–1700) forklaringer (Lodin 1956, s. 17–30). Rosenius besluttede som ung at blive præst i Svenska Kyrkan. Han fik aldrig gennemført det teologiske studium især på grund af depressioner og en svag økonomi (Holmquist 1923, 68-75; Lodin 1956, 66). Da han kom ud i en alvorlig troskrise, fik han sjælesørgerisk hjælp af den engelske metodistpræst George

Scott (1804–1874; Moberg & Sandell 1868, 30-49; Lodin 1956, 69-76), der var præst for en engelsk metodistmenighed i Stockholm.

Scott kom til Sverige 5. august 1830 (Westin 1929, 167). Han var i august 1839, hvor Rosenius kontaktede ham, den åndelige leder af et livskraftigt evangeliserende arbejde i Stockholm (Westin 1929, 199-230.345-504). Scotts primære arbejde var at være præst for den metodistiske menighed af indvandrede englændere, men han havde også påbegyndt et evangeliserende arbejde blandt svenskere med vækkelsesprædikener og spredning af traktater og bibler. Han nåede samtidens svenskere, og flere ønskede samtaler med Scott om deres evige frelse.

Scott ydede ikke alene sjælesørgerisk hjælp til Rosenius, men knyttede ham også til sig som hjælper i det voksende evangeliserende arbejde i det svenske folk. I efteråret 1841 besluttede Scott at udgive et evangelisk, opbyggeligt månedsblad, der på Scotts krav fik navnet *Pietisten*, der udkom første gang i januar 1842 med Scott som redaktør og Rosenius som medarbejder (Westin 1949, 178-190).

4. april 1841 påbegyndte Scott en rejse til England og USA. Hans hovedopgave var fundraising, hvor han bl.a. ville sikre sig økonomiske tilsagn, så han kunne betale løn til de medarbejdere, han allerede havde knyttet til sit voksende arbejde. Som rejse for at indsamle penge gik besøget fremragende. Jo mere dramatisk Scott skildrede det åndelige frafald, spiritusmisbrug og en løssluppen seksualmoral i Sverige, jo flere penge samlede han ind, så han fik rigeligt til udgivelse af et kommende opbyggeligt blad med aflønning af redaktør og andre missionale projekter, som Scott drømte om at realisere. Noget af det meget vigtige, Scott opnåede, var, at han fik forhandlet en aftale på plads med The Foreign Evangelical Society, der gav tilsagn om at aflønne to missionærer i Sverige (Westin 1929, 543-546.605-606). The Foreign Evangelical Society var dannet i 1839 med det formål at understøtte begyndende vækkelsesbevægelser i Europa. Dets formål var at drive mission blandt frafaldne kristne i Europa, men ikke hedningemission (Westin 1929, 628; Westin 1931, 18-19). Først blev Rosenius ansat og senere Oscar Ahnfelt. Det reformerte amerikanske missionselskab gav Rosenius og Ahnfelt fuld frihed til at arbejde for at fremme vækkelsen i Sverige efter en bibelsk-luthersk overbevisning. Den amerikanske aflønning gav Rosenius økonomisk mulighed for at gifte sig. 2. august 1843 blev han gift med Agatha Lindberg (1814-1874) født i Umeå i en familie, der ikke var med i datidens læserkredse. Hun blev omvendt som ung og støttede helhjertet Rosenius' tjeneste som vækkelsesleder.

Ligeså økonomisk succesfyldt rejsen havde været for Scott, ligeså ødelæggende blev den mediemæssige fremstilling og dækning i Sverige. En svensk journalist havde overværet flere af Scotts

møder og skrev under overskriften "Hurusom Pastor Scott i Amerika framfar emot Sverige" en artikel til et svensk dagblad, hvor han med det mest mistænkeliggørende ordvalg beskrev, hvordan den englænder, som Sverige havde vist den største generøsitet, i USA på det groveste havde bagtalt og tilsvinet sit nye værtsland (Westin 1929, 606-609). Scott tabte den svenske mediekrig og erkendte, at han var blevet en belastning for udbredelsen af evangeliet i Sverige. Det tog han konsekvensen af og forlod 30. april 1842 Sverige.

Rosenius bliver den åndelige leder – nyevangelismens begyndelse

Rosenius blev i den nye situation redaktør og udgiver af *Pietisten*. Samtidig blev han den åndelige leder af det vækkelsesarbejde, Scott havde været den menneskelige initiativtager til. Scott havde banet vejen for den opgave, Rosenius gik ind i med en luthersk teologi og forkyndelse. Under Scotts ledelse af vækkelsesarbejdet, hvor han ofte havde opfordret mennesker til at bruge deres frie vilje til at vælge Kristus, var mange blevet vakt, men adskillige havde ikke fundet friheden i Kristi stedfortrædergerning. Med et gammeldags udtryk trælledede de under loven. For dem blev læsningen af *Pietisten* med Rosenius som redaktør en øjenåbner for ægte evangelisk frihed i Kristus.

Rosenius som redaktør af *Pietisten*

Rosenius fik især blivende betydning for den svenske folkevækkelser, der kaldes nyevangelismen, som redaktør af *Pietisten*. Hans livsopgave blev at redigere månedsbladet *Pietisten* 1842-1868, men selv udgav han ingen bøger. Når bøger af Rosenius er udgivet på 38 forskellige sprog i verden (Kofod-Svendsen 2021), er de redigeret af forskellige redaktører ud fra artikler, han har skrevet i *Pietisten*. Lenhammar skriver, at *Pietisten* fra begyndelsen var et organ for angloamerikansk vækkelsesfromhed, og at Rosenius gjorde *Pietisten* til et mere svensk tidsskrift. Det, der især blev øget, var den ledende opbyggelige artikel (Lenhammar 1981, 91-96). Men Lenhammar overser, at Rosenius markant inddrog Luther i sit redaktionsarbejde, så han ændrede *Pietisten* fra et angloamerikansk opbyggelsesmagasin til et tidsskrift, der formidlede luthersk teologi (Kofod-Svendsen 2017). Lov og evangelium og forsoningen havde været fraværende med Scott som redaktør. Rosenius' fokus var at vise den frelsessøgende, der kæmpede for at få fred med Gud, hen til Jesu frelsergerning på Golgata kors.

I hvert nummer af en årgang 12 numre bragte han en længere bibeludlæggende artikel skrevet med et tydeligt sjælesørgerisk sigte. Det gælder perioden 1842-1859. Det er disse bibeludlæggende, opbyggelige artikler, der senere er samlet i Rosenius' samlede skrifter eller skrifter i udvalg udgivet

på mange forskellige sprog. I perioden 1860–1866 udlagde Rosenius Romerbrevet. Fra 1867 blev *Pietisten* et kvartalsblad, hvor Rosenius skrev prædikenvejledninger, men ikke publicerede prædikener han havde holdt.

I *Pietistens* første udgivelsesår 1842 blev bladet trykt i 600 eksemplarer. I årene 1844–1848 blev *Pietisten* trykt i 1200–1500 eksemplarer om året, men så begyndte oplagstallet for alvor at stige, så det i årene 1853–1865 var cirka 10.000. Samtidig skal man huske på, at når en abonnent havde læst et nummer af *Pietisten*, udlånte han det til naboer, venner og bekendte. På den måde fik *Pietisten* en enorm åndelig indflydelse (Lodin 1956, 185-186.288).

Udover redigeringen af *Pietisten* udøvede Rosenius sit åndelige lederskab på følgende fire måder.

Rosenius som prædikant

Rosenius holdt mange prædikener og bibeltimer, men vi har ikke bevaret en prædikensamling af ham. Som prædikant fremtrådte han især som bibeludlæggeren. Mange af artiklerne i *Pietisten* havde han først holdt som prædikener, bibeltimer eller andagter. I Stockholm prædikede han regelmæssigt, men han foretog også længere prædikenrejser rundt i Sverige. Som student hørte P.P. Waldenström Rosenius prædike. Han har i sine erindringer skrevet, at Rosenius som prædikant var meget enkel og naturlig. Han talte altid roligt og lige ud. Ingen højtravende ord eller kunstig optræden. Han talte til folket. Han prøvede aldrig på at tale til følelserne hos sine tilhørere. Han råbte aldrig, ligesom han aldrig hviskede. Hans prædikener havde ofte til hensigt at trøste de bekymrede. Derfor talte han meget om fristelser og anfægtelser. Det blev ofte sagt om hans prædikener, at "man kunne kende sig selv i dem". Hans ømhed og omsorg for sjælene var utrolig stor. Hans tale om den frie, uforskyldte nåde var det sande livets brød, som ernærede og mættede tilhørerne (Nyrén 1928, 144-147).

Rosenius som brevskriver

Mange fra vækkelsen kontaktede Rosenius for at få åndelig vejledning. Rosenius modtog i gennemsnit 10 breve om dagen eller knapt 4.000 om året (Wadström 1900, 55-56). De kom ikke alene fra lægfolk rundt om i landet. Også et par biskopper og ca. 100 præster sendte årligt breve til Rosenius, hvor de især søgte råd i sjælesørgeriske spørgsmål (Wadström 1900, 313-316). Rosenius var en meget flittig brevskriver, og mange af hans sjælesørgeriske breve er bevaret og adskillige er udgivet (Rosenius 1868; Dahlberg 1968; Eriksson 2021; Lindmark 2021).

Rosenius som åndelig rådgiver fra sit hjem

Rosenius og hans hustru havde et meget gæstfrit hjem, hvor der ofte var mennesker til spisning. Mange boede også hos dem i kortere eller længere tid som fx Chr. Møller fra Bornholm (1834-1907), hvor Rosenius gav sjælesørgerisk hjælp og åndelige råd (Wadström 1900, 65; Svaabeck et al. 1922, 8; Lodin, 1956, 288-290). Det var på den måde, Rosenius for mange blev en stor åndelig autoritet (Gustafsson 1963, 147.165).

Oprettelsen af Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen

Rosenius var den åndelige fader til Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen, men han var ikke den organisatoriske initiativtager til oprettelsen i 1856 (Levander 1931; Lodin 1956, 237-243; Hofgren 1956; Rodén 1961).

Skitse over Rosenius' teologi

Læser man Rosenius' artikler i *Pietisten*, bliver man snart overbevist om, at han først og fremmest er forsoningsprædikant. Det er han på baggrund af syndefaldet, hvor efter Adams fald alle mennesker fødes med synd, det vil sige uden frygt for Gud, uden tillid til Gud og med begær, som det udtrykkes i artikel to i Confessio Augustana. Det var afgørende for Rosenius at forkynde Guds evige frelsesråd for at frelse den menneskeslægt, der ved syndefaldet havde vendt Gud ryggen (*Pietisten* 1843, 97-104.113-122: "Syndefordærvelsen og dens erkendelse", SS bd. 5, 99-113; *Pietisten* 1851, 49-78.81-92: "Syndefaldet og dets følger", SS bd. 5, 45-83; Brandt 1918, 57-72; Sjögren 1953, 80-91; Lindholm 1972, 18-23.83-99; Stormark 1981, 145-170; Hansen 1987, 177-181).

Med sin betoning af lovens totale krav følger Rosenius den strengt lutherske lære om den trælbundne vilje. I overensstemmelse med Luther hævder han, at den frie vilje kun er et minde fra Paradiset før syndefaldet: "Da havde mennesket en fri vilje. Men siden Adam og Eva tog af den forbudne frugt, har der aldrig i slægten været nogen, hvis vilje var fri. Paulus siger: "Vi ved jo, at loven er åndelig; men jeg er kødelig, solgt som træl under synden" (Rom 7,14). Læg mærke til dette: solgt som træl. Den, der er solgt som træl, har ikke mere sin frie vilje (SS bd. 14, s.13).

Rosenius bliver ikke træt af at forkynde, at lovens hovedhensigt er at få os mennesker til at erkende vor synd. Netop i mødet med den hellige Gud erkender det faldne menneske, at det er en fortabt synder. Rosenius forkynnder syndefaldets dybder. Men loven frelser ikke. Derimod viser den synden som synd og bliver derved en tugtemester til Kristus (*Pietisten* 1842, 145-154: "Guds hellige lov"; SS bd. 3, 9-19; *Pietisten* 1845, 65-74.81-93: "Lovens hovedformål", SS bd. 3, 23-40; Brandt 1918,

66-72; Johansson 1936, 114-156; Rosendal 1944; Sjögren 1953, 87-89; Lindholm 1972, 83-99; Stormark 1981, 171-185).

Netop den angrende og trælbundne synder havde Rosenius en særlig gave til at forkynde Kristi fuldbragte frelsesværk for. Både gennem sine prædikenrejser og sin omfattende brevveksling stod Rosenius i kontakt med de vakte læserkredse landet over, som ofte på en lovisk måde kæmpede for at få frelsesvished. De dvælede ved, hvad Gud kunne udvirke i dem. Når de fik lov at vidne for deres medmennesker om frelsen i Kristus, når de fik nåde til at aflægge konkrete synder, følte de fred med Gud. Men når de svigtede, når de faldt i synd – da mistede de også barneretten, troede de. Rosenius vil lære disse mennesker at regne med, hvad Gud har gjort i Kristus. Rosenius var en evangeliets mand frem for noget andet. Med gribende alvor fremholder han, hvad Kristus har vundet for os ved sin død. Han kan ligesom ikke finde ord stærke nok for den sandhed, at i Kristi død er alt fuldbragt. Jesus har gjort alt. Derfor lyder fra Rosenius til det søgende menneske: Kom som du er. Tænk ikke, at du skal gøre noget for at forberede dig til at komme til Jesus. For dels er det, du kan komme med, blot lapperier, der skader mere end de gavner, og dels kommer du næsten 1900 år for sent med det, du tænker på at præstere. Nej, det er for Jesu skyld alene, du får lov at være et Guds barn. Forsoningen og forskellen mellem lov og evangelium stod stadig i centrum hos Rosenius. "Kort sagt: den, som skal tro sig frelst, skal gå 1900 år tilbage i tiden og grunde sin tro på det, der dengang skete i Kristus. "Udi hans død, min synd forsvandt, så er jeg salig worden". Den, der skal tro sig frelst, skal flytte sin tro fra det, der sker i ham selv, til det, der engang skete på Golgatas høj" (*Pietisten* 1842, 161-167.177-190: "Hemmelighedens åbenbaring"; SS bd. 4, s. 71-88.80-81; *Pietisten* 1843, 129-132.145-152.161-164.177-184: "Syndernes forladelse", SS bd. 6, 9-25; *Pietisten* 1854, 1-15: "Trofast og retfærdighed, så han tilgiver"; SS bd. 6, 43-54; Brandt 1918, 72-114; Olsson 1928; Johansson 1936, 40-335; Rosendal 1944; Sjögren 1953, 92-99; Lindholm 1972, 23-25.30-43; Stormark 1981, 185-205; Hansen 1987, 181-192; Pedersen 1990; Söderlund 2016, 52-60).

For Rosenius er det en dybt oplevet virkelighed, at den troende på en gang er retfærdig og syndig; retfærdig i Kristus og synder i sig selv. Derfor bliver også hele hans helliggørelsesforkyndelse centreret omkring korset. Det er det samme budskab, som både kalder til tro og udruster til tjeneste. Anfægtelsen er en integreret del af Rosenius' budskab. For ham var det ingen selvfølge, at Gud er os nådig. Tværtimod har vi kun fortjent evig bortkastelse. Men på grund af Guds nåde i Kristus er vi altid velkomne hos ham. Netop når vi føler os mest uværdige, gælder nåden i Guds hjerte. Når Djævelen angriber, skal den angrebne og anfægtede synder regne sådan med Jesu gerning, som Gud gør det. Da afløses anfægtelsen af ny frimodighed (*Pietisten* 1844, 97-107.113-122: "Helliggørelsen",

SS bd. 8,9-23; *Pietisten* 1854, 113-122: "Grenene på vintræet", SS bd. 8,71-83; Brandt 1918, 114-125; Johansson 1936, 336-379; Sjögren 1953, 108-139; Lindholm 1972, 62-82; Hansen 1987, 221-243; Söderlund 2016, 60-64).

Rosenius er først og fremmest evangelieforkynderen – men derfor glemmer han ikke formanings betydning. For den troende er loven ikke alene en tugtemester til Kristus, men også den "kære vejleder", der viser, hvilke gerninger Gud ønsker. Lige så vigtigt det er for ham, at samvittigheden er fri i gudsforholdet, lige så magtpåliggende er det for ham, at "de ti bud samt Jesu og apostlenes formaninger og forskrifter" får lov at vise, hvordan vi skal følge alt Guds ord. For ham er der en nøje sammenhæng mellem, at vi gratis for Jesu skyld får lov at være Guds børn, og at vi kaldes til at leve et liv, der er Guds børn værdigt. Et liv til Guds ære og til næstens gavn (*Pietisten* 1853, 49-63: "Guds folks borgerskab i himlen", SS bd. 2, 115-128; *Pietisten* 1853, 81-94: "Kærligheden – alle lovbuds lov", SS bd. 9, 81-95; Brandt 1918, 125-149; Johansson 1936, 369-375; Sjögren 1953, 127-131).

Hvordan stiller Rosenius sig så til sakramenterne? Dåben betyder for ham en indpodning i Kristus. Ved dåben får man del i Kristus, hans forsoning og hele hans frelsesgerning. Dåben genføder til et nyt liv og bliver dermed kristenlivets begyndelse. Da baptismen begyndte at få fremgang i Sverige, skrev Rosenius klare indlæg i *Pietisten*, hvor han med bibelsk begrundelse afviste et baptistisk dåbssyn. Da en leder i Evangelisk Alliance reklamerede for gendåb, brød Rosenius med Evangelisk Alliance (Lodin 1956, 231-232; Jarlert 2001, 160). Rosenius regner med, at de fleste barnedøbte falder ud af dåbspagtens nåde. Men dåbens løfte gælder stadig. Den døbte, men frafaldne må ifølge Rosenius ved omvendelsens ord – forkyndt i lov og evangelium – kaldes tilbage til den Kristus, der første gang mødte ham i dåben. Det er altid Kristus og hans gerning for os, Rosenius viser hen til. Rosenius kalder det genfødsel, når den døbte, men frafaldne ved Ordets forkyndelse igen kommer til tro på Kristus. Derimod inddrager han ikke så ofte i sine sjælesørgeriske opbyggelige artiklen dåben. Men i bestemmelsen af hvad der sker i dåben, og at dåben genføder, siger Rosenius det samme, som Luther gør i sine katekismer. Rosenius betoner også, at hvad det lille barn får skænket i dåben er hele det frelsesværk, som Kristus fuldbyrdede på korset. (*Pietisten* 1846, 145-155.161-175: "Den hellige dåb", SS bd. 13, 83-105; *Pietisten* 1851, 123-128: "Nogle ord om barnedåben". Den sidste artikel står ikke i Samlede Skrifter; Sjögren 1953, 175-181; Stormark 1981, 205-208; Rasmussen 1979).

Om nadverens gave talte Rosenius evangelisk stærkt. Han talte om den trøst, nadveren giver den bekymrede samvittighed og om den underfulde, skjulte forening med Kristus i det hellige måltid. Ligesom Ordet giver nadveren også syndernes forladelse. Rosenius sammenligner nadveren med en hvileplads, hvor den trætte himmelvandrer ved at modtage Kristus selv får ny kraft og frimodighed.

Rosenius taler ofte om, at netop når vi ligger under for en eller anden speciel åndelig svaghed, er det på tide at skynde sig til Herrens nådebord, ligesom vi af samme grund bør skynde os til Ordet (*Pietisten* 1846, 177-190: "Herrens nadver", SS bd. 13, 109-120; *Pietisten* 1852, 65-78: "Spisningen af påskelammet", SS bd. 14, 87-100; *Pietisten* 1852, 81-96: "Hvem er værdige nadvergæster?" SS bd. 13, 123-131; Sjögren 1953, 181-193; Stormark 1981, 208-209).

Vilhelm Beck

Johan Vilhelm Beck blev født 30. december 1829 i Ørslev præstegård ved Slagelse. Beck var den yngste af fire sønner og "jeg var min moders kæledægge og vedblev at være det, så længe jeg var hjemme, ja, i grunden hele mit liv, så længe hun levede" (Beck 1974, 11).¹ Beck fik sin opvækst i sjællandske præstegårde, først i Ørslev og – efter faderens forflyttelse i 1840 – i Ubby ved Kalundborg (Larsen 2001, 9). Beck skildrer sin mor som en meget kærlig og selvopofrende kvinde, og sin far som en højtbegavet teolog med en jernvilje, der hensynsløst gennemførte, hvad han var overbevist om, var det rigtige. Han var anset for sin dygtighed og retskaffenhed, men ikke meget elsket (Beck 1974, 11-12). Beck siger om sit hjem: "Men kristendom mærkede vi intet til i hjemmet, ingen bøn, ingen lovsang, ingen tale om Guds riges anliggender. Jeg har aldrig som barn lært at bede. Men et retskaffent hjem havde vi børn, og så meget som en ed ville aldrig være bleven tålt" (Beck 1974, 13; Beck 1936, 25). I 1843 kom Beck i Slagelse latinskole. Om kristendomsundervisningen skriver Beck: "Kristendom var der naturligvis intet af i skolen. Og vi havde de mærkværdigste religionslærere. Fischer – fritænkere – var en af dem. Han forklarede os, at syndefaldet var menneskeslægtens lykke, nemlig overgangen fra dyriskhed til menneskelighed. Og det er det eneste, som jeg kan huske at have lært i skolen angående religion" (Beck 1974, 15). I 1849 tog Beck studentereksamen ved Universitetet i København. Dengang kunne studentereksamen ikke tages på latinskolen. Derefter begyndte han på det teologiske studium. "Hvorfor theologien", spørger Beck i sine erindringer, "da jeg var et bestemt vantro menneske, ja en kristusforagter og spotter", men Becks far ønskede det. "Og så tænkte jeg: Lad gå, så får jeg da at vide, hvad man grunder det på, som jeg ikke tror på" (Beck 1974, 18-19). I 1855 blev han cand.theol. med bedste karakter. Studieårene i København tegnede han senere i mørke farver som forberedelse til præstetjenesten (Beck 1974, 21-22; IMT 1866, 137-139; IMT 1892, 14).

Som ung cand.theol. fik Beck på sin fars anbefaling et skolelærerembede Kalundborg. Det gav ham tid til at læse Bibelen, uden bibelkritiske kommentarer, og Søren Kierkegaard. Beck udtrykker

¹ Beck skrev sine erindringer i 1900 året før sin død, så de forstås nok bedst som Becks tolkning af sit liv med tanke på sin død.

det sådan: "Fra det øjeblik gled jeg stille ind i troen på min frelser, dog det var endnu kun, som man tror i sin opvækkelsestilstand; jeg havde langt fra fat i frelserens fulde nåde, men jeg troede på ham som den uomtvistelige sandhed" (Beck 1974, 26). Da Becks far i 1855 fik et apoplektisk anfald, så han ikke kunne passe sit præsteembede, var det familiens ønske, at Beck skulle blive personlig kapellan hos sin far. Beck fulgte opfordringen og blev kapellan hos sin far i Ubby sogn 1. marts 1856. I det første halve år prædikede han for 5-10 mennesker om søndagen. Han gik flittigt på husbesøg og fik kontakt med sit sogn. Det afgørende for Becks videre liv var, at han i sin præstetid oplevede en kristelig afklaring, så han tilegnede sig Kristi nåde, eller som Beck selv udtrykte det: "En dag i sommeren 1859, da jeg gik i Ubby præstegårdshave, afvekslende vred og forknytt, stod Herren pludseligt for mig, og hans ord lød fast og alvorligt i min sjæl: "Uden mig kan du slet intet gøre". Da sank alt mit naturlige mod, al min egen vilje lå som knust: *Kun af nåde!* det er summen af hele kristendommen i stort og småt. Af nåde kan du få, hvad du ikke kunne med din egen vilje. Da først var jeg blevet rigtig lille og Herren rigtig stor. Det er fra den dag af, jeg regner min omvendelse" (Beck 1974, 41; jf. *IMT* 1863, 230-231). Beck blev så den enestående vækkelsesprædikant og skribent.

17. september 1853 blev Foreningen for den indre Mission stiftet (Blauenfeldt 1912, 1). Stifterne var idealistiske lægfolk, som ansatte den nidkære Jens Larsen (1804-1874) som indremissionær, men samarbejdet gik ikke godt. 13.9.1861 skulle Foreningen for den indre Mission holde en afgørende generalforsamling. Formanden provst Christian F. Rønne havde udtænkt en plan for foreningens fremtidige virke og satsede på at få friske kræfter med i arbejdet. I den anledning indbød han præsterne Vilhelm Beck og Johannes Clausen til foreningens generalforsamling.

På generalforsamlingen skete betydelige ændringer i den oprindelige forening, der fik et nyt navn Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark. Blauenfeldt beskriver nogle af ændringerne sådan: 1. Det er vanskeligt at beskrive følgerne af den nye ordnings love og bestemmelser, men så meget kan dog siges, "at Forfatningen fra at være demokratisk nu bliver aristokratisk, idet Generalforsamlinger afskaffes, og Bestyrelsen som en Følge deraf fra nu af supplerer sig selv" (Blauenfeldt 1912, 68), og Blauenfeldt fortsætter: 2. "Nu ses det let, at den indre Mission er en forenet Præste- og Lægmandsmission, hvor Præsterne dog har Overtaget: siden den Dag har de bestandig været i Flertal i Bestyrelsen" (Blauenfeldt 1912, 69).

Generalforsamlingen 13. september 1861 har fået en bred fremstilling både i IM's egen historieskrivning (Blauenfeldt 1912; Fibiger 1921; Holt 1961; Larsen 2011) og i forskellige

kirkehistoriske fremstillinger (Lindhardt 1958; Koch 1960; Lindhardt 1978; Olesen 1983/84; Lausten 1987).

Både Beck og Clausen blev medlem af bestyrelsen, Beck blev redaktør af *Indre Missions Tidende* (IMT), og i 1881 foreningens formand. Beck ydede en enestående arbejdsindsats både som sognepræst, som prædikant og taler til utallige gudstjenester og møder i Danmark, som redaktør af IMT, som bestyrelsesmedlem og senere som formand for IM.

Da Beck var præst på Sjælland, var det vækkelsesfolket dér, han især kendte. For at knytte kontakt med vækkelsesfolket i det øvrige Danmark, foretog han i efteråret 1865 sammen med sin ven Johannes Clausen en rejse for IM igennem en lille del af Fyn og en større del af Jylland, hvor de holdt en mængde missionsmøder. 14 af de prædikener Beck holdt på denne missionsrejse, udgav han i 1867.

Om Beck er der skrevet utallige fremstillinger; heraf kan nævnes: Beck 1921-1922, I-II; Beck 1936; Weltzer 1951; Lindhardt 1961; Søb 1965; Jørgensen 1976; Lausten 1976; Christensen 1984; Trock 1986; Olesen 1987; Markussen 1989; Andersen 1990; Kaltoft 1991; Trock 1993; Larsen 2001; Clausen 2001.

Beck som prædikant og udgiver af postiller

Der findes mange meninger om Beck, men stort set alle er enige om, at han var en folkelig og veltalende prædikant med stor folkelig gennemslagskraft. Beck kunne prædike Guds ord på et sprog, folk forstod. Han følte også selv, at det var i forkyndelsen, han havde sin styrke. Beck følte sig hjemme på en prædikestol. Enestående for ham er det rige billedsprog, som han var en mester i at udnytte. Dermed nåede han også den jævne mand. Fordi han færdedes rundt i landet og blandt alle slags mennesker og ude i naturen, fandt han hele tiden nye, friske billeder, som gjorde de evige sandheder levende for ham, så han kunne bringe dem videre. Som få forstod Beck at fortælle en historie og et træk fra livet, så pointen kom til sin ret.

Da han i en alder af 39 år udsendte sin første prædikensamling til hele året, valgte han i stedet for forord at skrive: "Med Tak til Vor Herres Jesu Kristi Fader for den Naadegave, han gav mig til at prædike, og med Hilsen og Tak til de Hellige i Danmark for den Kærlighed, jeg fandt i de Helliges Samfund, udsender jeg denne Samling Prædikener".

Hele Becks prædikantvirksomhed bæres af en urokkelig tro på Bibelen som Guds virkekræftige ord. Han havde selv erfaret dets magt i sit eget liv. Samtidig inddrog Beck ofte dåben i sine prædikener.

Det er sikkert noget af hemmeligheden bag Becks prædikantvirksomhed, at han dagligt har levet med Kristus i ordet og bønner. Når jeg har læst Becks prædikener, har jeg flere gange tænkt, at her møder jeg en mand, som har været hos sin frelser og fået et budskab fra ham til det danske folk. Jeg tror, at hvis man ændrede de gotiske bogstaver og gjorde selve sproget mere nudansk, kunne man genoptrykke Becks prædikener, og mange ville læse dem med udbytte.

Nyt og Gammelt – en Postille 1869

Postillen består af prædikener fundet frem af ti årgange skrevne prædikener. Beck prædikede kort og klart i de år, da han skrev sine prædikener ord til andet. Det er velovervejede ord af en mand, der levede og åndede for menneskers frelse. Hver prædiken indledes med et spørgsmål til læseren. Derefter en tematisk prædiken, hvor Beck ikke nødvendigvis behandler alt i dagens tekst, men holder sig nøje til evangeliet og næsten hver gang fører tankerne hen mod dåb og nadver som de steder, hvor Herren gør sin gerning. I næsten hver eneste prædiken er dåb og nadver brændpunktet. Beck sigter på menneskers omvendelse, men selve ordet omvendelse spiller en underordnet rolle i forkyndelsen. For ham er det sagen at forkynde det gode budskab i al dets herlighed, så det virker overbevisende og dragende, så mennesker gribes af det og modtager det i tro og hviler ved den nåde, de modtog i dåben.

I 1870'erne opgav Beck at skrive sine prædikener og nøjedes med at udarbejde en fyldig disposition, som han lærte udenad. Herudfra holdt han sin prædiken, frisk og levende, som blev den til i det øjeblik, han stod på prædikestolen. Det var en bred forkyndelse, blottet for smag af det skrevne ord. Her er mange eksempler fra de forskellige forhold i livet. Som prædikanten med denne brede pensel drog Beck i 1880'erne og 1890'erne ud over det ganske land og var i stand til at holde sine tilhørere fængslet i mere end to timer med sin frimodige, folkelige veltalenhed. Han var en mand med meget på hjerte.

Fra denne tid har vi Becks to store prædikensamlinger fra 1880'erne, der er optaget i hans kirker ved stenograf, så vi i disse prædikener møder, hvad Beck har sagt på prædikestolen. I 1881 udkom over første tekstrække *Fra Livets Kilde* i to bind på over 1000 sider. I 1885 udkom over den nye tekstrække *Paa Livets Vej* i to bind på knapt 1000 sider. I sine prædikener fremholder Beck altid det centrale i kristendommen: Synd og nåde, omvendelse og tro. Hans prædiken er bestemt af skellet, den dybe adskillelse mellem vantro og troende.

Beck ønsker, at frelsens under må ske med hans tilhørere. Dernæst at kristendommen må blive ført ud i et praktisk liv, så det kendes, at vedkommende er blevet et nyt menneske. Fra en synsvinkel kan man sige, at Beck i hver prædiken taler om troen på Jesus. Men samtidig forankrer han sit budskab

i dåb og nadver. Beck magter at veksle med ordene, når han ønsker at gøre kristendommens store hovedsag nærværende og brændende for sine tilhørere. Biskop Rørdam sagde om Beck, at han i sin tid var den præst i Danmark, der talte det smukkeste dansk. Det siger noget, idet Beck i de sidste 25 år af sit liv næppe holdt en prædiken ud fra et fuldstændigt manuskript (Christensen 1942, 137).

Beck anbefalede at læse Rosenius, hvis skrifter blev kolporteret i IM og anbefalet i *IMT*. Beck anmeldte mindebogen om Rosenius i *IMT*, hvor han skrev, at Rosenius havde ofret sit liv på at føre mennesker til deres frelser og var af Gud blevet brugt til at åbne manges øjne og hjerter for frelsens evangelium.

Becks syn på og brug af Ordet og sakramenterne

Beck mener, at de to sakramenter dåben og nadveren har en fra Ordet og bønnen helt forskellig bestemmelse i menneskets salighedssag. I Ordet hører vi om Jesus eller hører ham tale til os. I bønnen taler vi til ham i tillid til hans forjættelse. Ifølge Beck har vi i Ordet og bønnen Kristus stående uden for eller over for os. Men i sakramenterne kommer vi på en helt anden måde i forhold til ham. Jesus vil os noget mere i sakramenterne og noget andet end meddele os, hvad han har gjort for os. Han vil være den nye Adam, som vil give mennesker sin egen hellige natur. Det er netop det, som sker ved sakramenterne. Derfor sker genfødslen i dåben og kun i dåben. Man må have en ny natur med nye evner for at komme ind i det liv, der leves i Guds rige. Derfor kalder Paulus dåben genfødselsens og fornyelsens bad i Helligånden (Tit 3,6-7).

Ligesom vi ved vor naturlige fødsel er kommet i livs- og naturforbindelse, er født til at leve og dø som Adam med syndig natur, således er vi ved den nye fødsel i dåben født til at leve det liv, som Jesus har skaffet os ved sin død, et liv fri for synd og død. Vi er iført hans hellige natur, så han med sin hellige natur "kan leve i os" (Gal 2,20).

Vi er i dåben født til den nye tilværelse med nye evner, der består i at kunne tro på den nåde fra Jesus, som han har skaffet os: syndernes forladelse. Denne nåde, som er grundlaget for hele vor frelse, kan vi slet ikke have uden dåben. Ifølge Beck står der ingen steder i Skriften, at dine synder er dig forladt, men i din dåb er det sagt til dig med dit navns nævnelse, så det gamle ord kan gælde dig: "Frygt ikke, jeg har genløst dig, jeg kaldte dig ved navn, du er min" (Blauenfeldt 1918, 110- 112).

Vi er ikke født med evnen til at kunne tro på Kristus. Det var netop evnen til at tro, som døde, da Adam syndede. Men i dåbens nye fødsel får vi Åndens gave til at kunne leve et liv i troen på syndernes forladelse. Alle døbte mennesker kunne være troende mennesker, og som dåben frelser de troende, således vil dåben fordømme de vantro, der kunne have været frelst, men de ville ikke.

"Kødet", den medfødte fordærvede natur, er vi ikke rensset fra ved dåben. Men ved dåbens nye fødsel er vi kommet i den pagt med Gud, at vi for Jesu skyld må tro, at vore synder er os forladt, og så længe vi i troen bliver i den pagt, har vi en god samvittighed. Når vi bliver i denne pagt, har vi fra vor nye fødsel i dåben en livsforbindelse med den opstandne Kristus, som vil give os sin Ånd og kraft til at herske over "kødet", så vi efterhånden kan renses fra kødets urenhed ved hjælp af de andre nådemidler, ved den stadige brug af Ordet, bønner og nadveren (Blauenfeldt 1918, 112-116).

Har man fået dette syn på dåben som den nye fødsel til det nye liv, kan man ifølge Beck få det rette syn på nadveren og dens forhold til dåben. Nadveren er Jesu legeme og blod, som er givet og udgydt for os til syndernes forladelse. Beck vedgår, at det i den lutherske kirke er en udbredt mening, at vi i nadveren får syndernes forladelse. Dertil hævder Beck, at det står der ikke et ord om i Skriften. Nadveren må altid ses i forbindelse med dåben og er derfor kun for dem, som har taget imod dåbens nåde i tro på, at vore synder er os forladt (Blauenfeldt 1918, 118-120). Ved nadverbordet samler Jesus dem om sig, som tror på hans syndsforladende nåde. I nadveren giver Jesus en stadfæstelse på syndernes forladelse, idet han rækker os sit legeme og blod, som han har hengivet for os til syndernes forladelse. Men han giver os mere end denne stadfæstelse. Han giver det evige livs mad og drikke til at bevare, styrke og oplive det liv i de kristne, som de fik i dåben med syndernes forladelse. Vi behøver ikke en ny syndsforladelse – den, vi fik i dåben, er en fuldkommen gave, som ikke slipper op – men vor tro, vort håb, vor kærlighed til Jesus trænger stadig til fornyelse og livs ernæring, for at vi kan blive i ham og han i os. Det er nadverens nåde, at de troende kommer i et inderligere livssamfund med Kristus ved, at der meddeles dem stadig mere af hans hellige natur, som var at modstå alle Satans fristelser og gøre Guds vilje. Det er ikke vor natur, som derimod giver efter for Satan og er ulydig mod Gud. I den hellige nadver får vi Kristi hellige kød og blod til at fortrænge vort syndige kød og blod, vor syndige natur. Derfor skal nadveren for Guds børn være: Det evige livs daglige brød. Vi er genfødt i dåben både til et legemligt opstandelsesliv og til et åndeligt forvandlingsliv. I nadveren er der næring for både opstandelseslegemet og for åndens forvandling.

Sammenhængen mellem dåb og nadver er ifølge Beck: Dåben som det nye livs fødsel viser tilbage til den Herre, som er kommet og har købt en evig syndsforladelse til os med sit blod og bringer os ved den nye fødsel i livsforbindelse med Jesus. Nadveren som det evige livs mad og drikke viser hen til den Herre, som skal komme igen og bringe os i inderligere livsforbindelse med ham. Dåben er som retfærdiggørelsens sakramente troens sakramente, nadveren er som helliggørelsens sakramente håbets sakramente, mens de begge er kærlighedens sakramenter, hvorigennem Kristi kærlighed udgydes i vore hjerter og bliver vort liv. Det synlige tegn i dåben er vandet, som bruges til renselse

og derfor er et billede på renselsen fra al vor syndeskyld. Det synlige tegn i nadveren er brød og vin, som aldrig bruges til renselse og derfor ikke kan betegne nogen syndsforladelse, men bruges til næring for det nye liv, som dér gives os i Jesu legeme og blod (Blauenfeldt 1918, 120-125).

Den nye fødsel sker og kan kun ske i den hellige dåb. Når der i Jak 1,18 og 1 Pet 1,23 tales om en fødsel og genfødsel ved Ordet, mener Beck, at der menes Ordet, som følger med vand og ånd i sakramentet. Ved genfødslen i dåben er det muligt at blive troende mennesker, og det er ved troen, at Kristus bor i vore hjerter (Ef 3,17), troen er den nye natur med de nye evner, med den nye fornuft med de nye kræfter, Kristi egen natur i os (Blauenfeldt 1918, 85-87).

Den nye natur, de evner til det nye liv, som er i det døbte menneske fra genfødslen, skal kaldes til bevidsthed ved brug af Ordet. Troen fødes ikke ved Ordet, den stammer fra genfødslen i dåben, men den kaldes til bevidsthed og liv ved Ordet. Dette sker normalt hos det menneske, der er blevet hos Kristus, mens det vokser op, fra det blev indpodet i ham i dåben. Andre er kommet bort fra Jesus og har derfor senere gennemgået en omvendelse efter at have hørt Guds ord og er kommet til tro og det nye liv.

Denne omvendelse må man ifølge Beck ikke kalde genfødsel. Det er en begrebsforvirring, som virker skadeligt på hele ens trosliv, for ved ens omvendelse er man selv medvirkende. Lægger man dette til grund for sin frelse, vil der umærkeligt indsnige sig en følelse af, at man selv har gjort noget til at blive frelst. Men er genfødslen i dåben grunden til, at vi har kunnet blive troende mennesker, udelukker det enhver tanke om selv at have gjort noget til sin frelse. Alt er Guds nåde.

Det er ifølge Beck den reformerte kirkes særkende at tilsidesætte sakramenterne og gøre Ordet til det eneste væsentlige nådemiddel og også erstatte genfødslen ved dåben med omvendelsen ved Ordet og kalde denne omvendelse genfødsel. Dette reformerte træk finder man ikke blot hos så godt som alle sekterere, men det dukker også op i den lutherske kirke (Blauenfeldt 1918, 88-90).

Men er omvendelse nødvendig for at blive frelst? Dertil svarer Beck bestemt nej. Han mener, at blandt døbte mennesker er omvendelse en abnormitet, som slet ikke burde findes. Det normale for et døbt menneske ville være, at den døbte voksede op i sin dåbs nåde hos troende forældre, levede på sine forældres tro, indtil det blev gammelt nok til at leve på sin egen tro. I et sådant menneskes liv ville der ikke være plads for nogen omvendelse, bort set fra en negativ fra tro til vantro, fra Kristus til Djævelen. Også i et sådant barns liv må der indtræde en bestemt overgang fra den uselvstændige tro til det selvstændigt forhold til Kristus. En sådan overgang fra umyndighedstilstanden til myndighedstilstanden i troslivet er noget helt andet end omvendelse.

Når det ofte i Skriften siges til mennesker, at de skal omvende sig for at komme ind i Guds rige, siges det til udøbte mennesker. Mens det normale er, at der ingen omvendelse behøves for de døbte, så ved vi dog, tilføjer Beck, at for de allerfleste, nemlig de vantro, er en omvendelse nødvendig, hvis de skal frelses. Men skal en omvendelse have fast grund at hvile på, må den være en venden om til begyndelsen for det nye liv, til genfødslen i dåben med syndernes forladelse, skænket os af den korsfæstede og opstandne frelser (Blauenfeldt 1918, 87-93).

Sammenligning af Becks og Rosenius' teologi og deres syn på Ordet og sakramenterne

Sammenligner man Becks og Rosenius' teologi, ønsker begge at stå for en bibelsk-luthersk teologi. Overordnet set har de samme syn på Bibelen som Guds ord og Jesus som synderes frelser. Forskellen kommer frem i synet på Ordet og sakramenterne som nådemidler. Hovednådemidlet for Rosenius er Guds Ord og dets forkyndelse. Det skaber og nærer troen. Dåben og nadveren er synlige ord, der som Ordet giver syndernes forladelse og evigt liv. Fordi Gud er kærlig og omsorgsfuld over for syndige mennesker, giver han sin nåde på flere måder. Rosenius var forsoningsprædikant. Ifølge Rosenius skal den døbte, men frafaldne ikke-troende ved Ordets forkyndelse i lov og evangelium kaldes til tro på Kristus. Når den frafaldne gennem forkyndelsen kommer til en levende tro på Kristus, bliver vedkommende ifølge Rosenius genfødt af Guds levende ord. I sin forkyndelse til døbte, ikke-troende mennesker inddrager Rosenius yderst sjældent dåben. I en teologisk fremstilling af hvad dåben er og virker, siger Rosenius og Beck reelt det samme. Men i forkyndelsen spiller dåben en hovedrolle hos Beck, mens den nærmest er fraværende i Rosenius' forkyndelse.

Beck lagde som prædikant megen vægt på forkyndelsen, men for ham var Guds Ord og dets forkyndelse ikke et nådemiddel, der kunne genføde mennesker. Forkyndelsen fik en vækkende og oplysende funktion, der skulle føre hen til dåben, hvor alene genfødslen kan ske, og Ordet havde en trosstærkende funktion. Den frafaldne døbte skal i omvendelsen henvises til at vende tilbage til den nåde og syndsforladelse, han modtog i dåben. Nadveren giver ikke syndsforladelse, men er pant på den syndsforladelse man har modtaget i dåben. For Beck bliver dåben det egentlige nådemiddel. Beck repræsenterer en sakramental kristendom (jf. Larsen 2001, 78-79), hvor dåben er det egentlig nyskabende (giver den nye fødsel), og selv om nadveren ikke giver syndernes forladelse, tillægger Beck den stor betydning som næring for det liv, der er født i dåben. For Rosenius er Ordet og dets forkyndelse det egentlige nådemiddel, der skaber eller føder det åndelige liv og bevarer og styrker det åndelige liv. For Rosenius sker der genfødsel i dåben, og nadveren giver syndernes forladelse, men hovednådemidlet er Ordet og dets forkyndelse. For Rosenius er dåben og nadveren nærmest

Guds kærlige hjælpemidler, der står os bi med at modtage den Guds store nåde, der grundlæggende rækkes os i Ordet og Ordets forkyndelse.

Konklusion

Som leder var Beck dynamisk og handlekraftig, da han opbyggede den landsdækkende bevægelse Kirkelig Forening for Indre Mission. Som prædikant var han uhyre veltalende med stor folkelig gennemslagskraft. Rosenius var som leder den sjælesørgeriske bibeludlægger, brevskriver og åndelige rådgiver. Rosenius var den åndelige fader til Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen, men han var ikke den organisatoriske skaber af den landsdækkende bevægelse for indre og ydre mission. For Rosenius var Ordet og dets forkyndelse det egentlige nådemiddel. Beck repræsenterer en sakramental kristendom, hvor dåben bliver hovednådemidlet, som Ordet og dets forkyndelse viser hen til.

Litteraturliste

- Andersen, Finn. 1990. *Dåbsstriden mellem Vilh. Beck og Chr. Møller belyst og vurderet på baggrund af Luthers dåbssyn*. Århus Universitet.
- Beck, Axel. 1921. *Vilhelm og Nina Beck*. I. Uby-Ørum. København: Lohse.
- Beck, Axel. 1922. *Vilhelm og Nina Beck*. II. Ørslev. København: Lohse.
- Beck, Axel. 1936. *Venskab og Samvirke*. København: Lohse.
- Beck, Vilhelm, red. 1862-1901. *Den Indre Missions Tidende*.
- Beck, Vilhelm. 1867. *Fjorten Prædikener – Erindring fra en Missionsrejse i Fyn og Jylland*. Middelfart.
- Beck, Vilhelm. 1869. *Nyt og Gammelt. En Postille*. København: Axel Schiødte.
- Beck, Vilhelm. 1881. *Fra Livets Kilde. En nye Postille*. I-II. København. Chr. Christiansen.
- Beck, Vilhelm. 1885. *Paa Livets Vej. En ny Postille*. I-II København: Thor Pontoppidan.
- Beck, Vilhelm. 1900. *Erindringer fra mit Liv*. København: Indre Mission. Genoptrykt 1974. Fredericia: Lohse.
- Beck, Vilhelm. 1902. *Min Konfirmationsforberedelse*. København: Indre Mission.
- Beck, Vilhelm. 1904. *En lille Skatkiste*. Thor Pontoppidan.
- Blauenfeldt, Louis. 1912. *Den Indre Missions Historie*. København: Indre Mission.
- Blauenfeldt, Louis. 1918. *Under Vilhelm Becks talerstol*. København: Lohse.
- Brandt, Gustaf. 1914. *Carl Olof Rosenius*. Uppsala: Kyrkohistorisk Årsskrift 1914, 332-380.

- Brandt, Gustaf. 1918. *C.O. Rosenii Förkunnelse*. Stockholm: Svenska Kyrkans Diakonistyrrelse (SKD).
- Brixen, Lars (red.). 2020. *Rosenius i Danmark – en antologi om den rosenianske vækkelse i Danmark*. Rønne: ELM-Forlag.
- Christensen, J.O. 1984. "Vilhelm Becks bibelsyn og bibelbrug" i *Nemalah* 1, 18-30.
- Christensen, Villads. 1942. *Vilhelm Beck*. København: Steen Hasselbalch.
- Clausen, Egon. 2001. *Guds knaldepisk*. København: Gyldendal.
- Dahlberg, Nils. 1968. *Din tillgivne C.O. Rosenius*. Stockholm: Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen (EFS).
- Edquist, Carl. 1917. *Läseriet i Skelleftebygden under 1800-talet*. Stockholm: SKD.
- Eriksson, LarsOlov. 2021. "Några rosenianska familjebrev" i *Kretsen kring Rosenius*, red. af Daniel Lindmark. Skellefteå: Artos & Norma, 93-124.
- Fibiger, A. 1921. *Ebenezer*. København: Lohse.
- Gustafsson, Per Erik. 1963. *Hans Henrik von Essen och Den nyevangeliska kolportörsverksamheten*. Stockholm: Svenska Missionsförbundet (SM).
- Hansen, P. Verner. 1987. *Født på ny*. Om Carl Olof Rosenius. Århus: Okay-Bog.
- Hasselberg, Carl J.E. 1919. *Norrländskt fromhetslif på sjuttonhundratalet*. Örnsköldsvik.
- Hasselberg, Carl. J.E.1927. "Till Norrlandsläseriets historia" i *Från adalar och fjäll*. Härnösands stifts julbok, 7-37.
- Hasselberg, Carl J.E. 1935. "Norrlandsläseriets uppkomst och tidigaste framträdande" i *Från adalar och fjäll*. Härnösands stifts julbok, 11-41.
- Hofgren, Allan. 1956. *Med Gud och hans vänskap*. Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen genom 100 år. Stockholm: EFS.
- Holmgren, John. 1948. *Norrlandsläseriet*. Stockholm: SKD.
- Holmquist, Hjalmar. 1923. "C.O. Rosenius' universitetsår", i *Studier tillägnade Magnus Pfannenstill*. Lund: Gleerup, 62-75.
- Holmquist, Hjalmar. 1941. "Från romantiken till världskriget" i *Handbok i Svensk Kyrkohistoria* 3. Stockholm: SKD.
- Holt, Paul. 1961. *Kirkelig Forening for den Indre Mission i Danmark gennem 100 år 1861-1961*. København: Lohse.
- Jarlert, Anders. 2001. *Sveriges kyrkohistoria*. 6. Stockholm: Verbum.
- Johansson, Axel. 1936. *Frälsningsbegreppet hos Carl Olof Rosenius*. Stockholm: SKD.

- Jørgensen, John Ørum. 1976. *Indre Mission og dåben*. Fredericia: Lohse.
- Kaltoft, Jens. 1991. *Vilhelms Becks teologi*. Århus Universitet: Teoltryk.
- Koch, Hal. 1960. *Danmarks Kirke gennem Tiderne*. København: Gyldendal.
- Kofod-Svendsen, Flemming. 2017. "Rosenius som bruger og formidler af Luther" i *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke* 44. årg., 249-269.
- Kofod-Svendsen, Flemming. 2021. "Den globale Rosenius" i *Kretsen kring Rosenius*, redigeret af Daniel Lindmark. Skellefteå: Artos & Norma, 229-272.
- Larsen, Kurt E. 2001. *Vilhelm Beck – missionspræsten*. Fredericia: Lohse.
- Larsen, Kurt E. 2011. *En bevægelse i bevægelse*. Fredericia: Lohse.
- Lausten, Martin Schwarz. 1976. "Vilh. Beck og N.L. Feilberg" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 182-189.
- Lausten, Martin Schwarz. 1987. *Danmarks kirkehistorie*. København: Gyldendal.
- Lenhammar, Harry. 1981. *Budbäraren, Pietisten och Församlingsbladet*. Uppsala: Litteraturvetenskapliga institutionen.
- Levander, Eskil, red. 1931. *Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen genom 75 år*. Stockholm: EFS.
- Lindhardt, P.G. 1958. "Tiden 1849–1901" i *Den Danskes kirkes VII*. København: Nordisk Forlag.
- Lindhardt, P.G. 1961. "Vilhelm Beck og Jørgen Saas" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 267-295.
- Lindhardt, P.G. 1978. *Vækkelse og kirkelige retninger*. Århus: Aros.
- Lindholm, Ture. 1972. *C.O. Rosenius som teolog*. Klippan: EFS.
- Lindmark, Daniel. 2021. "Nitton brev från Carl Olof Rosenius till Lars Petter Wåhlin 1848-1963" i *Kretsen kring Rosenius*, redigeret af Daniel Lindmark. Skellefteå: Artos & Norma, 193-227.
- Lodin, Sven. 1933. *Carl Olof Rosenius i unga år*. Stockholm: EFS.
- Lodin, Sven. 1956. *C.O. Rosenius hans liv och gärning*. Stockholm: EFS.
- Lönegren, Ernst. 1913. *C.O. Rosenius*. Stockholm: P.A. Norstedt.
- Markussen, Flemming. 1989. *Indre Missions brud med grundtvigianismen*. Århus: Kolon.
- Moberg, Amy og Lina Sandell. 1868. *Teckning af Carl Olof Rosenii lif och werksamhet, hans wänner tillegnad*. Stockholm: A.L. Norman.
- Nyrén, Bernhard. 1928. *P.P. Waldenströms Minnesanteckningar 1838-1875*. Stockholm: SM.
- Olesen, Elith. 1983/84. "Kup eller redningsaktion?" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 7-89.
- Olesen, Elith. 1987. "Hvorfor Vilh. Beck ikke blev grundtvigianer" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 27-79.
- Olsson, Carl. 1928. *Försoningen enligt C.O. Rosenius och P. Waldenström*. Stockholm: SKD.

- Pedersen, Finn Rønn. 1990. *C.O. Rosenius og læren om universel retfærdiggørelse – lærte C.O. Rosinius verdens-retfærdiggørelse?* København: Nemalah 3-4.
- Rasmussen, N.O. 1979. *C.O. Rosenius. Guds udvalgte redskab*. Rønne: ELM.
- Rodén, Nils. 1938. "Herrnhutismen i Norrland" i *Kyrkohistorisk Årsskrift*, 160-204.
- Rodén, Nils. 1942. *Det norrländska nyläseriets uppkomst*. Stockholm: EFS.
- Rodén, Nils. 1961. *Hans Jacob Lundborg. En pil på Herrens båge*. Stockholm: EFS.
- Rosendal, Gunnar. 1944. *Lag och evangelium i Rosenii betraktelser*. Osby: Pro Ecclesia.
- Rosenius, Carl Olof, red. 1842-1868. *Pietisten*.
- Rosenius, C.O. 1868. *Bref i Andliga Ämmen*. I-III. Stockholm: A.L. Norman.
- Rosenius, C.O. 1950-1957. *Samlede Skrifter*. Fork. SS. 15 bd. København: LM's forlag.
- Sandewall, A. 1948. "Till frågan om herrnhutismens betydelse förr norrlandsläseriets uppkomst" i *Kyrkohistorisk Årsskrift*.
- Sandewall, Allan. 1952. *Separatismen i övre Norrland 1820-1855*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Sandewall, Allan. 1954. *Separatismen i övre Norrland efter 1855*. Uppsala Universitets årsskrift 1.
- Sjögren, Per-Olof. 1953. *Anfäktelsen enligt Rosenius*. Stockholm: SKD.
- Stormark, Konrad. 1981. *En for alle og alle i en*. Oslo: Luther.
- Svaabeck, Martinius; Andreas Rønne og Christian Vestergaard (red.) 1922. *Luthersk Missionsforening 1868-1918*. Rønne: LM.
- Söderlund, Rune. 2016. "Rosenius – bibelutläggaren" i *Carl Olof Rosenius*, redigeret af LarsOlov Eriksson & Torbjörn Larspers. Skellefteå: Artos & Norma, 51-64.
- Søe, N.H. 1965. *Dansk Teologi siden 1900*. København: G.E.C. Gad.
- Trock, Carl. 1986. "Vilhelm Becks ansøgninger om præsteembeder" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 111-130.
- Trock, Carl. 1993. "Under Vilh. Becks prædikestol" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 95-106.
- Vigilius, Mikkel. 2005. *Kirke i kirken*. Hillerød: LogosMedia.
- Wadström, B. 1900. *Ur Minnet och Dagboken*. I. Stockholm: EFS.
- Weltzer, Carl. 1951. "Søren Kierkegaard og Vilhelm Beck" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 195-210.
- Westin, Gunnar. 1929. *George Scott och hans verksamhet i Sverige I*. Stockholm: SKD.
- Westin, Gunnar. 1931. *Ur den svenska folkväckelsens historia och tankevärld II*. Stockholm: EFS.
- Westin, Gunnar. 1949. *Svensk lutherdom i brytningstider*. Uppsala: J.A. Lindblad.